

Småland
Upprindings tid.
Torsdag 1929.

Uppst. av M. Bäckgren,
1929. Värmdalsche. 1

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2910

Oden.

"Ja, si Oden ha ja mött en gång. Dä ä nu en sextio är sen, å ja skulle köra te staen. Dä va mett i natten, å då när ja kom te Stojby järe mot skojskaneten te, där låg då ett litet ställe ve vägkröken. Ja såg nä ja va botte på jäet, att dä lyste botåt skojskanten åt stuan te, så ja körde på, för si ja trodde dä va våeld. När ja kom fram i vägkröken, så lyste dä å ven bottåt vägen å kom mot mej, mest som dä vatt en bil. Men si då fanns dä ju inga billa på den tiden. Ja höll å vägen ner i skojen å dä lyste å ven på vägen, å när dä kom mitt för mej, så to dä å upp åt luften å satte å oppåt skogstopparna, då då skömlade de te, så ja så de va Oden, ja så en häst me. Å si dä susade, lyste å ven, så dä va förskräckligt, å när han satte å oppåt skogstopparna va de så träna böjde sej som pilabössebågar. Ja, si dä va Oden, ja mötte den gången."

Skriv endast på denna sida!

2910

Odens jakt.

"Ja, si Odens jakt den ha en ju hört många gånger. Si förr kunne en ju höra dä om kvällarna, hu dä ven i luften å aldeles pep ella skällde."

2910

Oden.

"Oden, ja si han va ju en stoe syndare, men han feck nåd av Gud på dä velkoret, att han skulle döda trollen. Si då va här ju troll överallt här i skogarne å bergen, tocka dä-ra skojsråvor å andra. Si han re på en häst, men så kom de te honom två hundar, å sen satte han åtte trollen å sköt ut dom här!"

Oden.

"Si förr va dä en kar i Brajås, som va ute å geck en kväll hää mellan Eke å Brajås, å då bäst som han geck i skojen, kom de ett viunner, de va mest som ett fruntimmer, pattarna hängde från bröstet långt ner på magen på na. Hon hade brått å rusade iväg genom skojen. Sen ette henne kom dä två hundar å skällde, å sen en stund ätte kom Oden å red, så dä ven om ett. Han va ute å jajade ette kreatuet. Oden fråjade karen, om han hade sitt te fruntimret, men så karen tørdes inte tala om va han sett, så han nekade. Då red Oden vidare ette hunnarna.

När de vatt en stund, så small dä bort i skojen. Å sen kom Oden tebaks, å då hade han fruntimret mä sej ligande tvärs över hästelännen. Oden sa te karen då, att han lojet (ljugit) för honom, å sen red han vidare, så de ven ette honom."

Småland, Söderjön
uppl. 1929 av Mauritz Ruggen

5

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2910

Pesten.

"Si nä pesten gick här i Eke då stannade de den oppe ved skräddaregård. Där va då en som sprang runt lagården tre gånger med ett brödstöcke å tredje gången mötte han ett kreatur, mest som en varg. Då slängde han brödstöcket i gapet på "vargr" å si då gjorde, att pesten stannade där. Så här oppåt våra gåra, då kom den ju inte sen."

Värendseke den 28/7 1929.

2910 6.

Till

Herr Lektor Eric Elgqvist,
Växjö.

Undertecknad översänder härmed några uppteck-
ningar, berättade av J.H. Berggren, Hultäng, Norrgårda, Johannes
Eriksson, Eke, Sara Andrén, Eke samt K.H. Berggren, Eke.

Vördsammast

Mauritz Berggren.

2910 7

Pestkyrkogårdar.

Sådana lära finnas enligt sägnen på tre stäl-
len inom socknen, nämligen i Eke, Asby och Ramnåsa. Platserna för
dessa kyrkogårdar äro tydligt utvisade.

Platser där människor vådligen omkommit.

Platser där människor vådligen omkommit finnas vid vägen mellan Lenhovda och Dädesjö samt mellan Eke och Dädesjö.

På en sådan plats lades en rishög, och varje person, som färdades vägen fram, måste lägga en risgren på högen, för att inte den döde skulle spöka. Dessa rishögar tedde sig som små bål utmed vägen. - Rishögen mellan Eke och Dädesjö tillkom på så sätt, att en adelsdam, som bodde i Målajord, blev jämte hästen ihjälriven av vargar på vägen till jultottah.

Sedan^e att kasta ris är under senare åren bortlagd, men de äldre av den nuvarande generationen iakttog densamma.

2910

9.

Söndagshandel

på såväl kyrkbacken som i sockenstugan förekom i Dädesjö så sent som på 1880-talet. Det berättas, att "Kvick i Sjöaryd" sålde koppar-kärl, "Petter Börs" sålde snus, garvare Lindahl i Ramnåsa sålde läder och "Sven Boe" sålde liar. Eriksson i Eke, vars ålder är 82 år, köpte som dräng många liar på Dädesjö kyrkbacke.

2) / Besöka främmande kyrkor.

Sedan^e att besöka främmande kyrkor kvarlevde in på 1890-talet. Sådana kyrkovandringar företogs framförallt, då en kyrka fått något nytt eller blivit restaurerad. - Så berättas, att när Dädesjö kyrka fått nya fönster, kommo stora skockar av kyrkobesökande från främmande socknar.

Dessa kyrkovandringar hade även den uppgiften att spana ut en blivande make (maka). Det omtals, att då ungdomen i Herråkra skulle vandra till Furuby kyrka, hade en yngling hängt på sig sex ^{stycken} ~~svärd~~ klockor med kedjor, så hela västen var dekorerad. Detta hade tydligen slagit an på flickorna i Furuby, ty då han kom tillbaka och tillfrågades, om han fått någon fästemo, svarade han: "Det blir säkerligen många, ty jag hade en stussare å en valerinsare, en kronometare å en vardaare, ett ankare å en sylinder, å flickorna blevo så tosigas, när de så mina kedjor."

Ekes ungdom gick ofta till Drevs kyrka. Dädesjö brukade gå till Sjösås. Besöken uppfattades som en ärebetygelse och besvarades på liknande sätt av ungdomen från den besökta församlingen.

2910

14
2910Körkegrimmen.

Ett av de andeväsen, som ansågs vakta kyrkogården kallades här i orten för "körkegrimmen". Detta väsen kunde antaga olika skepnader, ex. en oxe eller hund.

Det hände någon gång, att ungdomen i Dädesjö dansade på kyrkplanen. Vid ett sådant tillfälle visade sig "körkegrimmen" i form av en oxe, som klättrade upp för kyrkomuren. Efter den synen upphörde dansen på kyrkplanen.

Amal.

Uppvidinge Hd.

Dädesjö o:m.

1929.

Appr. M. Berggren

Värendeche

Ben. J. Pettersson

från Che. Berglund

13

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2910 16.

När Herråkra kyrka byggdes.

När Herråkra gamla kyrka skulle byggas, utforskade man platsen på så sätt, att man åkade ett par tvillingssutur och släppte dessa i Råsa, en by mitt i socknen. Meningen var ju, att stutarna inte skulle gå så långt, ty platsen för kyrkan var Råsa. Men stutarna fortsatte marschen ut ur socknen och ett långt stycke in i Dädesjö, där de stannade på en äng. Där påbörjades kyrkobygget. Sägner förmäler, att trollen revo ned på nätterna, vad som byggdes upp om dagarna. Tydligen voro trollen ingenting annat än avundsjuka personer från andra änden av socknen. - Nu åkades stutarna åter igen och släpptes från Råsa. Även denna gång ställde de färden mot Dädesjö, men stannade nära gränsen. Trots det, att platsen var synnerligen olämplig, uppfördes kyrkan där. Ringmuren efter det första kyrkobygget synes ännu i dag, och där ligger ett torp, som kallas Kyrkemo.

Skriv endast på denna sida!

Småland
Närvidrige
Dådasjö
Märåg 1929

per av Johan Eriksson
EKE

14

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2910

Segerhuva.

Eriksson m.fl. har hört talas om flera personer,
som varit födda med segerhuvan. En sådan person hämtades vid skogs-
brand, och där han red fram, stannade elden.

Att iakttaga med det nyfödda barnet
och dess moder.

Ett medel att skydda barn före dopet var att lägga flinta i badvattnet.

Under dopakten fick gudmor ej tappa någonting, ty då gick det galet för barnet. Likaså måste faddrarna stå absolut stilla, ty annars blev barnet en "vringelmakare".

Gudmor fick ej kasta sitt vatten, så länge hon hade omvårdnad om barnet.

Modern fick ej stiga upp ur sängen, färrän barnet var döpt. - Elden fick ej släckas i spisen. - Modern fick ej gå på kafferep före kyrktagningen.

Im.

Upprindande text
Därvid

Uppst. Mauritz Bergman 1929.

16

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2910 16.

De ekonomiska villkoren för ingående av
äktenskap.

De ekonomiska förutsättningarna för ingående av hjonelag var, att det borde "väga jämnt". Det berättas om en friare, vilken besökte Eke klockaregård, att då han sett om gården⁷ och därefter tillfrågades, om han ville bli måg, svarade han, att gödselstacken tycktes honom för liten. - Betesmarker och hö voro ibland viktiga värdeämnen.

2910 /7.Få se sin tillkommande.

Torsdagen före midsommar var lämpligast, då man ville utforska, vem som skulle bli ens tillkommande. Om exempelvis en kvinna ville ha rätt på sin fästeman, skulle hon i solakvällen plocka blommor, ju flera sorter desto bättre. Därefter skulle hon gå till en korsväg och sätta sig på en sten, som helst borde vara jordfast. På stenen måste hon sitta still till midnatt. Besöket vid vägskälet skulle giva lyckligt åktenskap. Då hon kom hem, skulle hon lägga blommorna under ~~XXX~~ huvudkudden samt sätta ett glas vatten vid sängen. Under sömnen skulle fästemannen uppenbara sig. Tog han och drack utav vattnet samt därefter gav henne att dricka, visade detta, att han ville ha henne till hustru.

Här ovan återgivna historia har berättats på samma sätt av flera personer i Dädesjö och Gårdsby.

Skriv endast på denna sida!

Uppväcka genkärlek.

Om en kvinna önskade, att någon viss karl skulle bli kär i henne, sökte hon få tag i en "tosseklo" (grodfot) vilken hon bakade in i en bulle, som hon bjöd den utvalde att äta. Detta verkade så, att han blev alldeles "galen ina".

Ett annat medel var, att ha ett äpple under armhålan, medan man sov och därefter giva det åt den älskade.

Fästningsgåvor.

I fästningsgåva fick ej givas något vasst föremål, detta för att kärleken ej skulle försvinna. Det, som skulle ges bort, exempelvis vantar, halsdukar och strumpor, skulle vara av allra bästa sort. Voro dessåting av dåligt material, så att de snart sletos upp, var detta till skada för kärleken.

Lysning till äktenskap.

Under lysningen fick brudparet ej besöka hemsocknens kyrka. Efter lysningen skulle de besöka kyrkan för att visa sina gåvor.

Sm.
Kyrkvårdskd
Dädesjö Sv
1929

Uppf. Marcus Bengtson
Liv. per.

21

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

21.
2910

Bruastenen.

Enligt Erikssons uppgift låg bruastenen framme vid altarringen i kyrkan. Utanför Dädesjö gamla kyrka ligger en stor sten, som säges vara den gamla bruastenen. - Andra personer berätta, att bruastenen låg vid sidan om kyrkodörren, där brudparet skulle stå och visa sig för menigheten.

Brudgranar.

I Dädesjö fortlever ännu seden att sätta upp,
brudgranar. I Varendseke har "dragits björk" två gånger senast
i sommar.

Draga björk.

Brudgummens upptagande i de gifta männens
krets.

Brudgummen upptogs i de gifta männens krets
därigenom , att han skulle bestå en kanna brännvin samt utföra nå-
got kraftprov.

Tom.
Tippvidings hd.
Lådesjö
1939

Uppt. Märr. Kärzypen

24

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2910

24

Bruamenträd

var en myrten, varav brudkronan gjordes. Ju längre man kunde be-
vara detta träd, desto bättre.

Gärna tog man en "telling" av kronan och satte,
och om den växte, skulle de få barn, som skulle bli härdiga.

2910

Dödsvarsel.

Inom Gårdsby socken anses det än i dag vara ett säkert dödsvarsel, om den sjuke lirkade med fingrarna på påhöljet. Plocka på

Om katten ej vill vara inne, anses även detta vara ett säkert varsel till död. täcket.

Andra dödsvarsel äro ugglans skrik, om barnen öser ihop högar i sanden samt om talgoxen sätter sig på fönsterbrädet och tittar in. Katten.
Ugglan.
Barnen.
Talgoxen.

Ofta såg man förr likfärder utanför det hem, där någon skulle dö. Likfärder.

Den, som ville utspana, vem som skulle dö under året, skulle gå ut julaftons kväll och se in genom fönstret, då kvällsvarden avåts. Den, som då skulle dö under året, satt huvudlös vid bordet. Se in genom fönstret julafton.

Medel att lindra dödsvåndan.

Då någon döende plågades länge, kunde dödens inträdande påskyndas genom att någon gick upp på taket och vände på en torva.

Strax före och efter dödens inträde.

Under den tid, då någon var sjuk, måste man nog
akta sig för att kasta vedträn eller stakar, så att de föllo i
kors. Ej kasta ved-
trän.

Genast som någon var död, skulle klockan stan- Klockan stan-
nas och elden släckas i spisen. - Under första dygnet fick ej något nas.
föremål bäras ut ur likrummet.

Den döde skulle ha en psalmbok under hakan samt
en peng på vardera ögonlocket. Stål lades nära den döde, för att Stål för att
han ej skulle "gå igen". Koleld var också bra att fly över den dö- den döde ej
de. skulle gå

Om någon trollkäring eller annan elak människa
dött, skulle man slänga en eldbrand efter kistan, då den bars
ut genom dörren. Detta för att den döde ej skulle komma igen och
göra något illa. igen.

Den döde provar kistan.

I Herråkra fanns en snickare, som brukade till-
verka likkistor, denne påstod, att han brukade höra, när den döde
provade kistan.

Vakenatt.

I varje by fanns vanligen någon gumma, som skulle klä liken. Hon jämte något annat fruntimmer skulle hålla vakt hos den döde första natten.

Liktåget.

Före avfärden till kyrkogården ställdes kistan på vedbacken, där man började avsjunga en psalm. Under sista versen bröt likföljet upp, så att den döde bars från hemmet under sång. Den, som tog upp psalmen, kallades vedkastapräst.

I varje by fanns ett ringarlag, som också var likbärrarlag.

Vedkastapräst
Likbärrarlag.

Majning vid begravning.

På de granar, som uppsattes från sorgehuset till färdevägen, skulle topparna brytas så, att de vette mot gården. Detta för att något annat häftigt dödsfall ej skulle inträffa. Denna sed är ännu vanlig i Gårdsby socken.

För ett par år sedan hade en person brutit topparna fel, vilket förorsakade stor oro hos ett par gamla gummor. De fingo vatten på sin kvarⁿ, ty strax efter inträffade ett nytt dödsfall i samma gård, varigenom vidskepelsen bekräftades.

Riset strös ännu i form av kors eller kransar.

2910

Självspillingarnas begravningsplats.

Det nordöstra hörnet på kyrkogården kallades "rackarevråen", ty där begrovs endast rackare och självspillingar.

Trial.
Dädesjö

upps. av Harry Berggren
1929

33

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2910

Vad den döde skulle ha med sig i graven.

I graven skulle den döde ha med sig en flaska
brännvin samt rökpipa och tobak. På Dädesjö kyrkogård äro funna
brännvinsflaskor i gravar. Det säges, att en gammal kyrkväktare
lät sig väl smaka av innehållet i sådana flaskor.

Småland
Döderjör sv.

uppt. av M. Berggren
1929

34

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

34/
2910

För att hindra den döde från att "gå igen".

Där någon elak människa var begravnen, skulle man driva en järnskodd ekpåle genom jorden och kistan. Detta måste ske nattetid och skulle förhindra att den döde gick igen.

Begravningskalaset.

Vid begravningskalaset bars in en stor skin-
ka, vilken prästfrun styckade i bitar, som lades på brödskivor,
vilka delades ut till gästerna, som sutto bänkade kring långbord.
Endast prästfolket jämte mera ansedda gäster åto på tallrikar av
trä. På bordet framsattes även några gröt- och mjölkfat, varur
gästerna åto med träskedar.

Oden.

"Min morfar och en, som hette Strömgren, di hade en notalaa mere vidsjön Örken. En gång när di sto i laan, kom två hundar dit å di ga hundarna lite brö. Sen försvann hundarna, å när di vatt en stund, kom Oden å steg in i laan. Han va så stor, så han knappt feck rum i laan. Han va så ohiskligt lång å hade långt skägg. Ögon dä hade han så stora som koppar. Oden sa te dom, att de inte feck ge hundarna nåt kristet brö. Gjorde de dä en annan gång, skulle dä gå dem illa."

Brev
Årsvikings län
Bredsjö län
1929

Uppst. M. Berggren 37
Värendehä
Ber. J. Pettersson
Berggren

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

37.

2910

Troll.

"Ja så troll dä finns dä borti Bollöberg.

Förr visste di en del, som hade blett bergtagna där. När jag bodde ute på Vansjötorpet, då va jag tvungen te å gå förbi berget, när jag gick hem om kvällarna. Å då hörde jag trollen, ibland va dä, som di slaet på kopperkittler, å ibland skrattade dä, som dä vatt en hoper skater oppe på berget."

Annal
Oppvingsen
Dädesjö
1924

Oppv. M. Bengtson 38

Bes. Ann. Karin Pettersen

77 år Dädesjö

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

38.

2910

Näcken.

"En gång när Lena på skogen å ja plockade
kräftor i Örken, då såg Lena både näcken och en hoper sjöjung-
frur nere i vattnet. "Si du dom inte", sa Lena. Men ja så dom inte.
Å då feck Lena si, att jag hade silverringar i öronen, å då gjor-
de, att jag inte kunde si nånting."

Oden och skogsråvan.

"IGårdsby va dä en gång en käring, som satt å sydde i en stuga å hade dörren öppen. Hon hade lagt saxen på tröskeln. Bäst dä va, så kom dä en skogsråva farande förbi, å hon sa: "Ta bort klippan". "Nä, klippan få ligga", sa käringen, å då fortsatte skogsråvan. Si hade hon tat bort saxen, då hade skogsråvan kommit in i stugan. En stüd^{la} efteråt hördes ett skott, å sen kom Oden riannes förbi mä skogsråvan. Si då hade han kanveta skotet na."

Oden.

"Dä va en bonde i Skåtaryd, som geck å plöjde
på en åker, å då kom Oden te honom å sa, att han skulle gå undan,
när han feck höra jakten."

2910

Odens jakt.

"Jaha, Oden ha jag mött en gång. Då va en gång, när jag geck från Eke till Dädesjö. Då när jag kom bortåt Hållsdammen, så kom Oden riannes, så de ven omet. Ja bevare mia väl va då geck, å när jag vände mej om, va han försvunnen. Men sen hörde jag då small borta vid den där lille backen på väjen. Å sen kom Oden å red förbi mej igen, å då hade han skojsråvan mä sej på hästen. Si han hade skotet na. Å hunnarna sugade på bröstet på na."

Spökeri.

"Ja, jag vet väl i Drev, när jag tjänte däa,
vi kunne setta om kvällarna å höra hur dä skrattade på körkegården.
Dä va vid Drevs gamla körka."

"En gång skulle jag lägga ut väv, å dä va
vid körkemuren, då låg däa en sten, som hade ramlat å muren, å
den kastade jag opp på muren. Men bevare mia väl, då tyngde dä
sej på axlarna på mej, så jag tyade knappt gå in å lägga mej.
Å sen låg jag sjuk i en hel vecka. Si ve körkegårn få en love va
försiktie."

Troll.

"På åsen ve Brajås dää geck allti ett troll, Vantalena. Ja, jag mens en gång, hur rädde jag ble. Jag vesste ingenting, förrän hon kom fram bakom en buske. Si Danjel skulle skjuta na en gång, när han va ute och jajade, men dä geck ju inte. När han hade skotet på na å kom fram, då låg där bara några brända stickor."

Smil
Oppvörkinge 2d
Rädesjö. sm
1929

Appt. Martinz Beyger
Värendsk
Br. Sara Petron
J. 1840 i Eke

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

H²/

2910

Näcken.

"En gång när Järmens i Eke (namn på en gård
i Eke samt folket på densamma) va å slådde neråt gölen på maena
däa. Då försökte näcken lura ut barnen te sej. Då lå en silverask
å flöt på vattnet. Å när barnen vaade ut ette den, så flöt den ännu
längre ut. Men di feck ju si' att, di andre, som va dä, så di to
dän barnen."

Oden.

"Min mor hon va nere ifrån Vrånkinge i Skate-
löv, å hon brukte tala om en ~~XXX~~ skräddare där, som hette Spets.
Si den skräddaren han mötte en gång Odens hundar, å han ga dem ett
stycke brö. Sen lite ätte kom Oden själv och frågade ätte hunnar-
na. Då sa skräddarn, att han gett dem brö, för si han tordes inte
juja. Men Oden sa te honem, att han inte feck ge hunnarna nåt brö.
Å sen sa Oden te honem, att jag tappade en hästsko där borta,
å den kan du få. Skräddaren geck å tog rätt på hästskon, å den va
av gull."

Sagesmän:

Salomon Johansson

J. Eriksson

Josef Petersson

Folksk. H. Berggren

Sara Andrén

(samtliga från Eke, Dädesjö socken)

Småland
Uppsvidinge
Dädesjö
1729

Uppså Bergman H.
ak. Värmdske
Ber. av tio personer

47

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2910 47

Tröskning.

Tröskningen, som verkställdes med slaga, började vanligen så fort skörden blivit inbärgad, och den borde helst vara avslutad till första söndagen i adventet, då man "vände om på psalmboken" eller allra senast till jul.

Slagtröskningen började klockan två om morgnarna utom på måndagsmorgonen, då den började redan klockan 1. Dett_a för att pina tjänarna, som varit ute och svirat. Om tjänarna klagade, skyllde husbonden på, att de vilat hela söndagen. Tröskningen pågick till klockan 8, då arbetarna skulle äta davar eller davramål. Strax efter uppstigningen åts frukost, som vanligen bestod av en brödskiva med en smörklick och en salt sill ovanpå samt en sup, tillmätt i en s.k. tummlare, en tenn- eller silverbägare utan fat. Till lyse under tröskningen användes tran-

Davar.

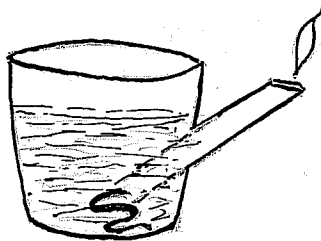
Frukost.

Lyse.

48.
2910

eller tjärlampor. Den senare var den vanligaste, emedan folket här på orten brände mycket tjära på den tiden. Tjäran hälldes i en spann, och på den var ett litet hål på mitten. I hålet ~~XXXXXX~~ ~~XXXXX~~ stacks ett järnrör snett ned i tjäran, och i röret fanns en veke, som låg i slingringar i tjäran. Lampan hade sin plats i ett hörn av logen på ljusahyllan. Det var ett eldfarligt lyse, och många olyckor inträffade.

Efter davar begåvo sig männen till skogen för att hugga ved, dels till bränsle, dels till kolningen.

2910 49

Slakten.

Förr skulle nästan varje bonde slakta ett fäslakt och salta ned köttet till det kommande året. Någon gång delade två eller tre hushåll ett slakt.

Slakten voro grymma djurplågerier. Djuren bedövades ej före stickningen och ofta var slaktaren så drucken, att han stack fel och till sist måste gå efter en yxa och hugga huvudet av djuret, för att få dö på det.

Svinslakten skulle förrättas tidigt, ja, redan klockan 3 eller 4 om morgnarna för att fruntimren skulle hinna göra korvar samma dag. Grisen skulle ovillkorligen stickas i köket. Förutom slaktarn voro ett par starka karlar behjälpliga. Först togo de några stora slaktesupar och sen gingo karlarna ut i svinastian, som brukade ligga strax utanför köksdörren. Först lades en snara om en bakfoten på grisen, sedan snoddes en vrele

Skriv endast på denna sida!

om trynet, ty därmed ansågs djuret förlora sin makt. Därefter släpades den under mycket pustan och gny av såväl karlarna som grisen in i köket och lades på tavlan, där den stacks.

För att det skulle bli välsignelse med fläsket, skulle slaktaren smaka grisen, innan han gick hem. Därför brukade husmodern steka av de s.k. hararna och bjuda slaktaren på.

Fyra slags korv tillverkades, nämligen svart, vit, medvurst och isterband. Då de två första kokades, skulle det vara riktigt tyst i stugan, ty annars kunde de spricka. Isterbanden tillverkades så, att man krängde rena fjälster på ett stycke ihåligt oxhorn, sedan lades hornet i korvamat, som stöttes i med tummen. I korven kom också mycket luft, som togs bort genom att ~~XXX~~ sticka den med en hår- eller stoppnål.

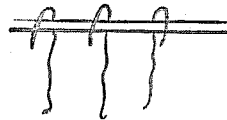
Korvkokning.

11

2910

Ljusstöpningen.

Ljusvekarna flätades av bomullsgarn och hängdes på smala stickor, tre på varje. Man kokade upp vatten och hällde i en smörkärna till cirka åtta tum nära brädden. Sedan smältes tag^{et} och hälldes ovanpå vattnet. Därefter doppades vekarna ned i kärnan, och då fastnade talg på dem. Doppningen måste ske hastig, ty annars smälte talgen på vekarna, och upprepades ett 20-tal gånger, till ljusen blevo lagom tjocka. Även treklyngaljus stöptes, vilka skulle brinna julafton.

Småland
Uppsättning
Härför
1819

App. 10 Brygden
Varunder

52

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5h.

2910

Brygden.

Husmodern bryggde julöl av malt och enbär.

De flesta bönder beredde maltet själva. Därvid tillgick så, att korn lades i vatten, i ett kar, där det fick ligga tre dagar, sedan togs det upp och torkades i basta, varunder det grodde. Det gällde nu att passa kornet väl. Blev det för torrt, fick man dränka på vatten. Kornet ansågs färdigt, när det hade nio ålar. Sedan torkades det hastigare, vanligen i en bakugn. Nu hade kornet blivit malt. Vid brygden togs ett par kappor sådant och maldes på en handkvarn, och så togs bryggkaret fram. I botten lades halm och där ovanpå det krossade maltet. Sedan östes kokhett vatten ovanpå, som fick rinna genom maltet och halmen ned i en kittel. När satsen blivit lagom ~~väst~~ sval tillsattes jäst. Innan maltet lades i karet, Skydd för lades två stickor i kors på halmen, detta för att trollen ej skulle trollen. suga musten ur älet.

Skriv endast på denna sida!

Baket.

Till julen bakades mycket bröd, både grovt och fint, i många olika former, runda, avlånga, och essformiga kakor. Brödet skulle räcka till påsken, och en kaka skulle gömmas till våren och givas åt dragarna, då de första gången utförde arbete på åkern.

Sockenhantverkarna.

Varje socken hade en skomakare och en skräddare. Dessa hade så många gesäller och lärpojkar, att de skulle hinna förfärdiga mytt till hela socknen.

Till jul skulle alla ha nytt. Hantverkarna gingo från gård till gård och utförde sitt arbete. Materialet fick husfolket tillhandahålla, likaså lysa hantverkarna med stickor, spingade av tjärved. Bonden hade låtit bereda sulor och läder hos garvaren och husmodern hade vävt tyget till kläderna.

Julkosten.

Dagen före julafton kommo kyrkväktarn och knekten för att hämta sin julkost. Då måste husmodern ta till rundligt, ty annars kunde hon bli förtalt. Till gåvorna hörde också två eller tre stora supar. Kyrkväktarn i Dädesjö plägade ha två stopaflaskor med, vari han hällde de supar, som han ej rådde med att förtära. - Till tiggare åtgick, förutom mycket sovel, tre hela ugnar bröd.

2910

De sista julförberedelserna.

Till julen skurades i alla vrår och koppar, mässing och tennsaker putsades.

Skurning och
polering.

Julaftons morgon steg man tidigt upp för att hinna med de nödvändiga göromålen före klockan 12, då julem ringdes in, ty därefter fick ej något arbete utföras.

Kvinnorna sysslade inomhus för att hänga upp bonader på väggarna och lakan i taket, plocka fram prydnads-saker och ställa på borden, göra julbordet i ordning och doppet.

Pyntning.

Männen lagade till gevor åt kreaturen för de kommande helgdagarna samt buro in julaved. - Julveden skulle utgöras av gran, så att den smäckte och gnistra bra. En famn ved skulle lavas på särskilt ställe, vanligtvis under trappan och gömmas till nästa jul. - Brasan tändes i skymningen. Det berättas, att i Eke eldade en bonde så starkt, att julljusen smulto

Gevor åt krea-
turen.

Julveden.

Julbrasan.

ned framme vid bordet.

Sedan man doppat i grytan läste husfadern
julevangeliet och julpsalmer sjöngos i gemen.

07.
2910

Smål
Nymådinge
Närsjö
1775. 1779

Cypr. 15 Berggren 1775 58
Ber. Högren

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

2910

Fågланeken,

som vanligen var den siste, som togs av på åkern, uppsattes före klockan tolv. Den siste neken kallades unge, och att slå av de sista stråna till den, kallades att ta haren.

Den siste neken måste tagas upp av en gift person, ty om en ogift tog upp den, blev personen inte gift.

Det tals också om en särskild julkärve, som skulle tas in julafton och ställas på golvet. På kärven skulle hållas brännvin och juladricka. Sedan bruka barnen dansa kring kärven, och därefter breddes den ut på golvet, för att de skulle ligga på halmen. Sängarna skulle stå för de döde.

"
As biten klänning
tas.
Seminarie blev!"

Granar utanför stugan under julen.

Julafton uppsattes granar mellan stugan och storvägen i två rader. Grenarna voro ej kvistade eller skalade. De granar, som stodo närmast stugan, skulle räcka ända upp till hofsen (?) och i den hängdes all möjlig grannlåt, såsom färgade tygremsor.

Im.
Lädesjö

Uppf. Mauritz Berggren
Per. Josef Petersson

60

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

60,

2910

Julhalmen.

Julafton bars in halm och breddes på golvet.

Tredjedag jul bars den ut. En del ströddes på åkern för att det skulle bli bra gröda, en del gömdes och gavs åt djuren, innan de släpptes i vall, för att de ej skulle drabbas av sjukdom, åter en del brändes. Askan ströddes på djurens ryggar, för att inte maran skulle rida dem.

Småland
Gripplinge
Häresjö
apr. 1929

1885 hälsat Pärsson
Vänsterås

61

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

61
2910

Julbadet.

Julafton skulle alla husets medlemmar bada. Alla i samma vatten. Först husfadern, sedan husmodern, därefter barnen och sist tjänstefolket.

Badvattnet fick ej slås ut förrän tredjedag jul i skymningen. Före uthållningen skulle man ropa: "Akta er tom- Tomtar och tar och vättar, så ni inte dränka er." Det berättas, att en hustru, vättar. Sara, Stina från Germundsgård i Eka, slog ut vattret i ren glömska strax efter badningen och utan föregående varningsrop. Hon kom därvid att skälla vättan. Genast blev gumman sjuk och fick en gruvlig värk i armen. Men då gick hon och lade en silverpeng på den plats, där hon skållat vättan, och då blev hon strax bra.

62.
2910Julnatten.

Julafton gick man tidigt till sängs för att kunna vakna redan klockan två och göra sig i ordning till julottan. Den började redan klockan fyra.

Innan man gick till sängs sattes ett tennfat med vatten i på bordet. I fatet ställdes en ljusstake med ett ljus, som skulle binna under natten. Gick ljuset av, och den under delen tändes, blev det snart dödsfall i huset. - Julbordet skulle stå dukat de närmaste dagarna, och spjället fick inte skjutast, ifall de avlidnas andar behagade komma hem och äta av maten. Genast som man vaknade om julmorgonen, skulle man bita i ett äpple.

Ljus på bordet.

Julbordet dukat.

Spjället öppet.

Äta ett äpple på julmorgone

Julottan.

På vägen till kyrkan lyste man sig med bloss av tjärved, som kastades i en hög vid ringmuren och bildade ett stort bål.

I kyrkan brunno vaxljus. Dessa måste snoppas, då och då reste sig en här och en där, tog upp sin ljussax och snoppade de närmaste ljusen.

I Dref fanns en präst, som hette Törnblad, som mitt under predikan ett par gånger röt till: "Kom och snoppa ljusen kyrkovård!" - En julmorgon avbröt sig samma präst mitt under predikan och sa: "Hör du Jonas, stöt te din granne. Han har somnat."

Småland
nyrindige
Däders
1929

Uppd. av Bergman handg. Sam 64
Ber. av Petersen förf.
född i Eke, Bergård

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

64.
2910

Tomasnatten.

Tomasnatten fick inte verk ellernågonting,
som snurrade, vara i gång längre än till klockan 12, ty resten
av natten var tomtens. - I Böhholm fanns en gång en mjölnare, som
ville trotsa seden och mala hela natten. Men kl. 12 stannade kvar-
nen. Han gick då och drog upp ett stämme till, men då gick kvarn-
hjulet sönder.

Årsgången.

För att få veta det kommande årets händelser gick man julnatten årsgången. Om någon gick och såg in genom fönstren, då kvällsvarden åts, satt den, som skulle dö under det nya året utan huvud.

I Sjösås socken fanns en gumma för cirka 80 år sedan, som punktligt gick årsgången. Gumman var en skräck för hela socknen, ty hon trollade eller förgjorde var hon kom. Kom hon in i en ladugård, strök hon korna utåt ryggen, och sedan sina de de, tynade av och dogo.

Trollkunnig gumma.

En bonde hade mistat nästan alla kreaturen.

Då kom där en bonde till gården. "Ni har otur med kreaturen", sade luffaren. "ja", sade bonden, "men hur vet Ni det?" - "Jo, det ser jag allt", sa luffaren, "men det skall jag bota, dock vill jag först visa er den, som har förgjort djuren." De gingo in i köket. Då bad luffaren att bonden skulle titta i vattensån. Bonden gjorde så, och där fick han se gumman, som gick årsgången. Luffaren lagade till en trollpyngla, lånade en navare, borrarade hål i fotträet till Madugårdsdörren och stoppade in pynglan i hålet och pluggade igen. Sedan fick bonden tur med sina djur.

Samma käring förjorde braxnen i sjön Madkroken. Förr fiskades där mycket braxen. En vår i leken drogo de not och fingo lassavis med fisk. Just, som de höllo på att lasta braxen

i en potatisskrump, kom gumman och bad hon skulle få en braxen. Detta nekades henne. Då blev hon arg, tog ett björkris med vilket hon piskade braxen, som hon först stoppat i en strumpa. Därefter släppte hon den i sjön. "Nu ska ni aldrig få någon braxen här mer", 2910 sa gumman, och gick därefter sin väg. - Det säges, att det än i dag är omöjligt att fånga någon braxen vid den stranden. Det syns och hörs, att braxnen leker ute på djupet men fånga någon går inte där heller.

Köra ut julen.

Seden att köra ut julen tillgick så, att ett par drängar med var sin kvast i handen gingo omkring från gård till gård och sopade i stugorna. Under det de sopade sjöngo de: "Nu är julen slut, nu ska julen ut."

Rim för julgröten.

Gröten är god som en honungskaka
Men utan rimmande får ingen den smaka.

Hurra för vår köksa och tack ska hon ha
Som julgröten kokat så god och bra.

En tallrik av julgröt alls icke förslår
Jag lovar att äta så mycket jag får.

Och andra de prisa, den gröten vi fått
Men jag prisar korna, som mjölken bestått.

Denna gröten är kokt i en gryta och inte i fat
Den kan du äta, om du inte är lat.

Skriv endast på denna sida!

Denna gröten är kokt i en gryta och inte i ett ägg
Den får ingen äta utan den, som har skägg.

70.

2910

71.
2910Ramsa.

Om någon tillfrågades, var han varit på kalas men inte ville omtala detta, svarade han:

"Å sakramentkrabater de bjur i kalas,
spenater och skater och fläskapannekaker,
paltar och slantar sträck ut men i hast,
Å märra den bann jag ve logen ming,
i skogen to hon ett sträckande spring.
Å när ja börjte kvista, måste ja piska
häckel och täcket å så geck ää till."